

สานเสวนา : จากท้องถิ่นสมานฉันท์ สู่การเมืองระดับชาติ (ของประชาชน)

Dialogue : from Local Politics of Reconciliation to the Deliberative Democracy

ศ.นพ. วันชัย วัฒนศัพท์

Prof. Dr. Vanchai Vatthanasap

ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันพระปกเกล้า

บทคัดย่อ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันของความขัดแย้งอย่างรุนแรงทางการเมืองระหว่างคนในชาติ จนกระทั่งมีการแบ่งฝ่ายอย่างชัดเจน ที่กระจายความขัดแย้งไปทั่วทุกหัวระแหง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ที่เป็นที่ปรากฏของความเป็นการเมืองแยกขั้วแบ่งข้างกลายเป็นพวกเขาพวกเรา นั่นคือ คนที่'อยู่ในประเทศนั้น' ในพื้นที่นั้นมีความ รู้สึกว่าเขายังไม่ได้รับความยุติธรรม ยุติธรรมที่ไม่ใช่มองเพียงยุติธรรมทางกฎหมาย ถูกผิดตามมาตรานั้น มาตรานี้ตามกฎหมายที่ผู้มีอำนาจออกหรือใช้ แต่ เขายังต้องการความยุติธรรมทางสังคม และความเป็นพวกเขาพวกเรานี้ จึงไม่อาจนำไปสู่ทางออกของความขัดแย้งได้ เพราะความรู้สึกแห่งการเอาใจเขามาใส่ใจ เรานั้นไม่อาจเกิดขึ้นได้ เพราะขาดทักษะที่สำคัญคือ การฟังอย่างตั้งใจ ดังพระราชดำรัส ของพระเจ้าอยู่หัวของเราจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้าเรายังต่างไม่ฟังกันและกันโดยใช้ทั้ง หู และ หัวใจ ซึ่งเป็นอวัยวะที่ต้องทำงานด้วยกันจึงจะเกิดความเข้าใจและนำไปสู่การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราและนำไปสู่ความรู้สึกเป็นพวกเราเท่านั้น

การใช้เครื่องมือการสานเสวนา การประชาเสวนา การสานเสวนาหาทางออกโดยการมาฟังกันอย่างตั้งใจก่อนที่วิกฤตประเทศไทยจะเกิดขึ้นมากไปกว่านี้ จึงเกิดเครือข่ายการสานเสวนาสู่สันติธรรม เพื่อสร้างกระแสสังคมและขับเคลื่อนกระบวนการ ที่หวังจะให้สังคมไทยได้เข้าใจและร่วมกันหาทางออกของประเทศชาติโดยการยุติความรุนแรง ร่วมสานเสวนาสู่สันติธรรม

Abstract

The severe political conflicts currently occurring throughout the country leave a chasm of political polarity that expands to various levels. The conflicts arrive and stay in the feeling of disparity: the people feel they are deprived of justice. Not only do they look for legal justice, but also the social justice. The polarity cannot lead us out of the conflicts. The reconciliation will not take place without attentive listening, a crucial skill for the solution. It will not be possible to follow His Majesty the King us advice if we fail to listen with our ears and our hearts. The two organs work together to bring about understanding, and lead to solidarity.

The use of dialogues and public dialogues as a tool enables us to listen attentively and seek a solution before the crises in Thailand go out of hand. Hence a network of dialogues for peace is creating a momentum, driving the Thai society towards seeking peaceful answers for the nation.

1. บทนำ

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันของความขัดแย้งอย่างรุนแรงทางการเมืองระหว่างคนในชาติ จนกระทั่งมีการแบ่งฝ่ายอย่างชัดเจนที่กระจายความขัดแย้งไปทั่วทุกหัวระแหง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น และดำรงอยู่เป็นที่ปรากฏของความเป็นการเมืองแยกข้างแบ่งข้างกลายเป็น พวกเขาพวกเรา กลายเป็น พวกมันพวกกู การเมืองแห่งการเอาแพ้เอาชนะกัน การเมืองที่มองอดีตเพื่อจะพิสูจน์ความถูกต้อง ความจริงการพิสูจน์ถูกต้องไม่ใช่สิ่งเลวร้ายและควรจะทำด้วย โดยเฉพาะคนที่ทำผิดจริงก็ต้องพิสูจน์แล้ว เอาคนผิดมาลงโทษซึ่งส่วนหนึ่งก็ได้มีการดำเนินการไปแล้ว แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นที่เป็นส่วนของความเห็นและความเชื่อที่แตกต่างกันทางการเมือง ไม่อาจจะหาข้อยุติได้ การโต้แย้งกันทางการเมืองไม่ สามารถจะเดินไปสู่สันติภาพหรือสันติสุขที่คนไทยทั้งหลายใฝ่ฝันถึง

เนื่องจากคำว่าสันติ หรือสันติภาพที่มาจากภาษาอังกฤษว่า พีซ (Peace) นั้นไม่ใช่เป็นคำคำเดียวแต่จะมีคำว่า จัสต์ (Just) ซึ่งมาจากคำว่า จัสติส (Justice) ซึ่งแปลว่ายุติธรรม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ คือ จัสต์พีซ (Just Peace) หรือเรียกว่า สันติธรรม นั่นคือ คนที่อยู่ในประเทศนั้น ในพื้นที่นั้นมีความรู้สึกว่าเขายังไม่ได้รับความยุติธรรม ยุติธรรมที่ไม่ใช่มองเพียงยุติธรรมทางกฎหมาย (Legal Justice) ถูกผิดตามมาตรานั้น มาตรานี้ตามกฎหมายที่มีอำนาจออกหรือใช้ แต่เขายัง ต้องการความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) ที่มองไกลกว่าความยุติธรรมทางกฎหมาย มองไปข้างหน้ามองอนาคต มองผลที่จะตามมาทั้งหลาย ดูเหมือนว่าความที่แยกเป็นพวกเรา พวกเรา ทำให้แต่ละพวกแต่ละกลุ่มก็จะมองกระบวนการที่จะทำให้เกิดความยุติธรรมในมุมมองแห่งความต้องการทั้งสองแบบ

2. ความยุติธรรมกับการสร้างสังคมสมานฉันท์

ยุติธรรม คือ ทั้งยุติธรรมทางกฎหมายและยุติธรรมทางสังคม โดยหากจะเอาผิด “พวกเรา” ก็จะมองในสายตาของยุติธรรมทางกฎหมาย แต่ถ้าจะอธิบายการกระทำของ “พวกเรา” ก็จะมองในสายตาของยุติธรรมทางสังคม ทั้งนี้ทั้งนั้นเพราะพวกเราพวกเราซึ่งกลายเป็นพวกมันกับพวกกู ได้นำไปสู่ความไม่ไว้วางใจ ความไม่ไว้วางใจเพราะไม่ใช่พวกเดียวกันกับความไว้วางใจเพราะเป็นพวกเดียวกันเป็นความไว้วางใจทางสังคม (Social Trust) และความไม่ไว้วางใจนี้เองจึงทำให้ไม่ว่าจะมี การกระทำใดๆ ของใครคนใดคนหนึ่ง กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่เห็นไม่เหมือนพวกเดียวกับ พวกเรา ของ พวกเรา ก็จะรู้สึกว่าเอนเอียงไปเหมือนเห็นด้วยหรืออาจจะไปสนับสนุนพวกเขาอื่น ก็จะเริ่มไม่ไว้วางใจ และหาเหตุผลมาอธิบายให้คนอื่น ๆ ทั้งหลายเห็นถึงความถูกต้องของเราและไม่ถูกต้องของเขา และความเป็นพวกเราพวกเรานี้จึงไม่อาจนำไป

สู่ทางออกของความขัดแย้งได้ เพราะความรู้สึกแห่งการ เอาใจเขามาใส่ใจเรานั้นไม่อาจเกิดขึ้นได้ เพราะขาดทักษะที่สำคัญคือ การฟังอย่างตั้งใจ การฟังอย่างตั้งใจที่ในภาษาจีนใช้คำว่า “ทิง” ซึ่งอักษรตัวเขียนคำนี้มีองค์ประกอบที่รวมเอาคำว่า หู และคำว่า ใจ หรือ หัวใจ ไว้ด้วยกัน นั่นคือการจะเข้าใจ เข้าถึง ดังพระราชดำรัสของพระเจ้าอยู่หัวของเราจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้าเรายังต่างไม่ฟังกันและกันโดย ใช้ทั้ง หู และ หัวใจ ซึ่งเป็นอวัยวะที่ต้องทำงานด้วยกัน จึงจะเกิดความเข้าใจและนำไปสู่การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราและนำไปสู่ความรู้สึกเป็นพวกเรากันนั้น

ความเห็นที่แตกต่างนี้ไม่ใช่เพียงจะเกิดแต่ได้เกิดมาตลอดตั้งแต่มีการเลือกตั้งที่เอาแพ้เอาชนะกันอย่างรุนแรง ซึ่งได้หยั่งรากลึกลงไปจนถึงในระดับท้องถิ่นระดับชุมชน เมื่อนักการเมืองระดับชาติ ล้วงลูกลงไปในระดับหมู่บ้านและตำบล มีการสร้างห้วคະແນและฐานเสียงที่อาศัยปัจจัยที่เป็นตัวเงิน เพื่อให้ห้วคະແນดึงประชาชนในหมู่บ้านตำบลมาเป็นสมาชิกพรรคการเมืองของเขา ห้วคະແນที่เป็น ผู้นำในหมู่บ้าน ตำบล ไม่ว่าจะเป็น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกอบต. รวมถึงผู้ที่เคยสมัครและเกือบได้ในตำแหน่งต่างๆ เหล่านี้ ก็ถูกดึงให้ไปอยู่กลุ่มการเมือง ทันทินั้น ในหมู่บ้านเดียวกันที่พี่น้องกัน เพื่อนฝูงกันในหมู่บ้านตำบลที่เคยคบหาพูดคุยกันตามปกติ ก็เกิดการแตกแยก จะพูดจะคุยกันก็ต้องระวังว่า คนที่พูดด้วยนั้นอยู่กลุ่มไหน พวกไหน หรือ พรรคไหน การแข่งขันที่รุนแรงทำให้เกิดการต่อสู้ที่เอาเป็นเอาตาย ความไม่เป็นปกติสุขก็เกิดขึ้น จนแม้แต่เกิดการประหัตถ์ประหารกันในระหว่างการหาเสียงเลือกตั้ง ประชาชนดูจะหมดหวังในการเมืองระบอบประชาธิปไตย การเมืองที่สนใจแต่การเลือกตั้ง ทำอย่างไรจะเข้ามากุมเสียงข้างมากและเป็นผู้บริหารทั้งระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น ผู้มีอำนาจทางการเมือง เมื่อต้องลงทุนโดยการจ่ายให้ทั้งห้วคະແນและฐานเสียงจำนวนมากเท่าไร เมื่อมีอำนาจก็ต้องเข้ามาถอนทุนคืน ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ระบดไปทั้งระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ดังเช่นที่ท่านอดีตนายกอาณันท์ ปันยารชุน ได้กล่าวว่า อำนาจนั้นก่อให้เกิดการคอร์รัปชัน อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดก่อให้เกิด การการคอร์รัปชันอย่างสุดๆ (power is corrupt, absolute power corrupt absolutely) ท่านศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้อธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองในประเทศไทยเหมือนการสร้างเจดีย์ เพราะเราไม่ได้สร้างฐานของเจดีย์ก่อน แต่ไปสร้างการเมืองระดับชาติหรือยอดของ เจดีย์ก่อน เมื่อยอดเสียหายเจดีย์ก็พังทลายลงมาครั้งแล้วครั้งเล่า การแก้ปัญหาจึงต้องสร้างฐานเจดีย์ขึ้นมาใหม่ให้แข็งแรง คือการสร้างการเมืองระดับท้องถิ่นให้เข้มแข็ง มีความสมานฉันท์ และบริสุทธิ์ยุติธรรมเสียก่อน คำถามคือจะเป็นไปได้หรือไม่ในสถานการณ์ปัจจุบันที่การเมืองก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงอยู่ทั่วไป

รอบหลายปีที่ผ่านมาจากการมีการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นมากขึ้น เช่น การเลือกตั้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เลื่อนนายก อบต. สมาชิก อบต. นายกเทศมนตรีหรือสมาชิกเทศบาล และการเลือกตั้งระดับ อบจ. พบว่าการเลือกตั้งท้องถิ่น มีปัญหาความขัดแย้ง อันเกิดจากการแข่งขัน

ได้นำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ได้มีการซื้อสิทธิขายเสียงและใช้อิทธิพลจนกระทั่งถึงการฆ่ากัน ทำร้ายกัน จนเป็นความขัดแย้งที่รุนแรง แม้เลือกตั้งจบไปแล้ว ความขัดแย้งก็ยังดำรงอยู่เพราะอยู่ในพื้นที่เดียวกัน สังคมที่มีลักษณะอุปถัมภ์ของสังคมไทยก็ยิ่งมีความยากที่จะแก้ปัญหา

หลังจากเหตุการณ์ปฏิวัติรัฐประหารและรัฐบาลของ พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เข้ามาบริหารประเทศได้ประกาศนโยบายสมานฉันท์ เพื่อลดความขัดแย้งที่รุนแรงที่เกิดขึ้นเมื่อก่อนจะมีการปฏิรูป การเมืองการปกครองเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 ถึงขนาดมีแนวโน้มจะเกิดสงครามการเมือง เพราะการถือหางพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมืองที่แต่ละฝ่ายชอบ นายกรัฐมนตรี พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้เชิญหัวหน้าพรรคการเมืองต่างๆ มาพบปะพูดคุยกัน และได้มีแนวคิดตรงกันเรื่องความ สมานฉันท์ อย่างไรก็ดี ระหว่างที่รัฐธรรมนูญยังอยู่ในระหว่างร่างกันอยู่ ก็ยังจะมีการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ได้มีความพยายามที่จะสร้างสมานฉันท์ในกลุ่มการเมืองท้องถิ่น เพื่อให้เกิดฉันทามติตรงกัน ในรูปแบบของการเมือง การเลือกตั้งและภาพนักการเมืองในพื้นที่อยากเห็น จากความร่วมมือกันของ คณะกรรมการการเลือกตั้งและสถาบันพระปกเกล้าโดยสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล ร่วมกับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้ทดลองใช้กระบวนการสานเสวนากับประชาชน หรือประชาเสวนา (Citizen Dialogue) ระหว่างกันของประชาชนหลากหลายอาชีพในระดับท้องถิ่นต่างๆ โดยใช้ชื่อโครงการนี้ว่า “การสานเสวนาเรื่องการเมืองท้องถิ่นสู่การสมานฉันท์แห่งชาติ” ขึ้นซึ่งเวทิดังกล่าวเป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งจากภาครัฐ เอกชน และประชาชนได้ร่วมกันระดมความคิดเห็นในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ทางการเมืองร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน แก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธีและสมานฉันท์ แต่หลังจากมีการเลือกตั้งทั่วไป การดำเนินการก็หยุดลงตามงบประมาณที่หมดไป

อย่างไรก็ดี ต้นแบบของการเมืองสมานฉันท์ที่วิทยาลัยจัดการทางสังคมโดย อาจารย์ ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ ที่ได้ไปเสาะแสวงหาท้องถิ่นสมานฉันท์และบริหารอย่างโปร่งใส ยังดำรงอยู่และดำเนินไป เมื่อมีการประชุมครั้งแรกของสมาชิกสภาพัฒนาการเมืองเมื่อวันที่ 9-11 ตุลาคม 2551 สถาบันพระปกเกล้าได้ร่วมกันจัดสานเสวนาระหว่างสมาชิกสภาพัฒนาการเมืองและได้นำตัวอย่างของท้องถิ่นที่มีการสมานฉันท์แล้วมาอธิบายว่า บรรดานายกทั้งหลายในแต่ละท้องถิ่นนั้นมีการเปลี่ยนแปลงจากความรุนแรงแต่เดิมสู่ความสมานฉันท์ได้อย่างไร ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีที่ทำให้สมาชิกสภาพัฒนาการเมืองมองเห็นการเมืองท้องถิ่นที่สมานฉันท์และบริสุทธิ์ยุติธรรมในประเทศไทยนั้นเป็นไปได้และมีจริง แล้วใช้กระบวนการสานเสวนา (ประชุมโดยมีกติกาว่าไม่มีการชี้หน้าด่ากัน มองไปข้างหน้า ฟังกันอย่างตั้งใจเพื่อให้เกิดความเข้าใจ หากจะตกลงก็ใช้ฉันทามติที่ไม่ใช่การโหวต) เพื่อมองไปถึงการเมืองที่พึงปรารถนาที่

สมาชิกสภาพัฒนาการเมืองจะพัฒนาไปอย่างไร ซึ่งในกระบวนการจะมองอดีตเพียงเพื่อเป็นบทเรียนและมองไปสู่อนาคตเพื่อฟันถึงการเมืองที่พึงปรารถนา ประชาธิปไตยที่ไม่ซื้อสิทธิ์ขายเสียง มีความโปร่งใส แล้วหาฉันทามติร่วมกันหลังจากได้ภาพที่ชัดเจนว่า จะไปสู่ความฝันนั้นได้อย่างไร

3. บทเรียนว่าด้วยการสร้างการสังคม และการเมืองสมานฉันท์

จึงอยากจะนำเสนอ สิ่งที่บรรดานายกองค์กรปกครองท้องถิ่นที่มีประสบการณ์สร้างการเมืองที่เข้มแข็ง ชุมชนที่อยู่กันอย่างสันติสุขนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไรให้ท่านผู้อ่านได้ทำความรู้จักและพิจารณา นายกท้องถิ่นที่มาพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวันนั้น ประกอบด้วย นายก อบต.แม่ทา กิ่งอำเภอแม่ฮ่องสอน จ.เชียงใหม่ คือ นายกนกนศักดิ์ ดวงแก้วเดือน นายก อบต.เสี้ยว อ.โพธิ์ศรีสุวรรณ จ.ศรีสะเกษ คือ นายกประสาน ชันติวงศ์ นายกสุรกิจ สุวรรณแกมเป็นนายก อบต.ดอนหญ้านาง จังหวัดอยุธยา นายก อบต.ควนรู อบต.ควนรู อ.รัตนภูมิ จังหวัดสงขลา คือ นายถัน จุลนวน ยังมีอดีต,นายก อบต.น้ำเกียน จ.น่าน คืออดีตนายกสนธิ สายรอดำ ส่วนนายกปัจจุบัน คือ นายกชูศิลป์ สานรัตนะ ท่านเหล่านี้ได้ไปสร้างการเมืองท้องถิ่นที่สมานฉันท์และมีคุณธรรมจริยธรรมอย่างไร ลองติดตามดูจากคำบอกเล่าของเขาที่มานำเสนอในเวทีสมาชิกสภาพัฒนาการเมือง

3.1 นายกชุลิน สานรัตนะ อบต. น้ำเกียน จ.น่าน

ตำบลน้ำเกียน จังหวัดน่าน มีอดีตอันขมขื่น คือตำบลเล็กๆ ในอดีตต่างคนต่างอยู่ ห้าหมู่บ้าน ต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างแก้ไขปัญหาตัวใครตัวมัน มีปัญหาสามประเด็นหลักๆ คือ ประเด็นเกี่ยวกับยาเสพติดและการตัดไม้ทำลายป่า การเล่นการพนัน สามประเด็นนี้เป็นอันดับหนึ่ง ของจังหวัดน่าน คนน้ำเกียนฟันฝ่าวิกฤตที่เป็นอันตรายสำหรับชุมชนมาได้อย่างไร จริงๆ แล้ววิกฤต เหล่านั้นแทบจะทำให้ชุมชนล่มสลายจากการที่เป็นบ้านป่าเมืองเถื่อนจากการที่มีกลุ่มผู้อิทธิพลต่างๆ เยอะแยะมากมายจนกระทั่งคนน้ำเกียนลุกขึ้นมาคิดโดยใช้ยุทธศาสตร์ของคำว่า บวรส. หรือ บ้าน วัด โรงเรียน สถานีอนามัย ในช่วงแรกนายกสนธิเป็นนายก อบต. โดยการเน้น ผู้นำแบบหมู่ ผู้นำแบบหมู่ในตำบลน้ำเกียนนี้ตอนแรกก็มีอยู่สามสิบเจ็ด ชุมชนในตอนหลังตอนนี้มีสี่สิบสองชุมชน สี่สิบสองชุมชนต้องเป็นรูปแบบและก็เป็นตัวอย่างแล้วแก้ปัญหาทุกปัญหาที่แก้โดยใช้ กระบวนการจัด เวทีชาวบ้านปัญหาทุกปัญหาไม่ว่าจะเป็นปัญหาใหญ่หรือปัญหาเล็ก จะจัดเวทีชาวบ้านหมดทั้งตำบล เช่น ปัญหาเล็กๆ เด็กนักเรียนเป็นเหา ตำบลน้ำเกียนต้องจัดเวทีชาวบ้านช่วยกันคิดช่วยกันแก้ เกิดขบวนการแก้ไขปัญหาแบบบวรส. บอกว่าเรื่องเหาไปบ้านผู้ปกครองต้องจัดการนะผู้นำต้องจัดการนะ ถ้าเหาไปวัด

พระต้องจัดการนะ ถ้าเขาไปโรงเรียน ผอ.ต้องจัดการ ไปอนามัยหมอต้งจัดการ ก็ปรากฏว่า เขาไปไหนไม่ได้ตายหมด ถ้าเราเอากระบวนการความคิดเหมือนการแก้ไขปัญหานี้ ไปแก้ไขกับปัญหายาเสพติด ยาเสพติดก็ไปไหนไม่ได้ เราเน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วม เน้นเกี่ยวกับชาวบ้านให้ชาวบ้านตำบลน้ำเกียนสองพันเจ็ดร้อยกว่าคนให้มองไปในทิศทางเดียวกันหมด ไม่ว่าปัญหายุ่งยากจะง่าย ต้องให้ชาวบ้านรู้จักบอบต. อบต. มีเงินห้าบาท กำนันต้องรู้ ตำบลน้ำเกียน มีเงินสิบบาท อบต. ต้องรู้ ทุกๆ อย่างเราจะมีกระบวนการมีส่วนร่วมหมด

ปกตินายก อบต. ถ้าหมดวาระแล้วก็อาจจะไปเลยหรืออาจจะหายไป แต่จากการมาทำกิจกรรมต่ออย่างนี้ เลยมีการผูกพันส่งไม้ต่อกัน หลังจากทีฟ้นฝ่าวิกฤตเหล่านั้นมาได้ ชาวชุมชนพยายามใช้กิจกรรมต่างๆ จุดประสงค์ปลายทางก็คือคำว่า “จะทำทุกอย่างเพื่อให้ชุมชนอยู่ดีมีสุข เป็นชุมชนสมานฉันท์เป็นชุมชนแห่งการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน” มีกิจกรรมมากมายที่ไม่สามารถ จะนำมาพูดในที่นี้ได้หมด ทำทุกเรื่องให้อยู่ในกรอบของทิศทางที่ชาวบ้านช่วยกันคิด คือคำว่า กินอิ่ม นอนหลับ ฝนดี ไม่ว่าจะเป็นใครก็แล้วแต่ มาเป็นนายก อบต. ก็ต้องคำนึงถึงกรอบตัวนี้ ใครก็ตามที่มาเป็นกำนันหรือไม้ต่อไปที่จะมาสืบทอดต่อกำนัน ปัจจุบันที่จะเกษียณอายุราชการ ในเดือนพฤศจิกายนปีหน้าที่จะถึงนี้ ตอนนี้ก็เตรียมที่ไว้สำหรับกำนันทำหน้าที่ที่มีเกียรติอื่น

3.2 นายกถิ่น จุลนวน นายก อบต.ควนรู อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

ในส่วนตำบลควนรู อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ก็เป็นตำบลหนึ่งในจังหวัดสงขลา ที่ทำการเมืองแบบสมานฉันท์ ในอดีตก็มีประสบการณ์มีบทเรียนในทางที่ไม่ดี ส่วนของการเมือง ย้อนหลังไปประมาณสิบปีมีความแตกแยกมากในด้านการเมืองในการเลือกตั้งทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นในระดับ สส. อบจ. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ทำให้ผู้นำรุ่นต่อมา เช่น นายกถิ่น เป็นคนหนึ่งที่ได้ร่วมการแก้ไขปัญหานี้ โดยการได้ร่วมหันมาพูดคุยปรึกษาหารือในเรื่องของการที่จะแก้ปัญหาในเรื่องของความแตกแยกทางการเมือง ทำให้มีปัญหาวัวพันไปถึงเรื่องอื่นทั้งหมด การพัฒนาหมู่บ้านตำบลก็ติดขัด หมดทุกเรื่องโดยเฉพาะเรื่องการเมืองเป็นตัวหลัก และโดยเฉพาะผู้นำ ผู้นำจะเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด ที่จะแก้ปัญหานี้โดยทางตำบลควนรูและทางทีมงานได้หาแนวทางและหาวิธีการในการที่จะแก้ไขปัญหานี้ โดยจัดให้มีการประชุมและปรึกษาหารือกันว่าเราน่าจะพัฒนาศักยภาพของผู้นำในตำบลในหมู่บ้านทุกระดับ โดยจัดโรงเรียนผู้นำขึ้นมา ให้ผู้นำตั้งแต่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. ผู้นำกลุ่มองค์กรต่างๆ ได้มาเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องในการเมือง การบริหารจัดการ ทั้งหมู่บ้าน ทั้งตำบล ทั้งจัดการในกลุ่มองค์กรต่างๆ ทำให้ผู้นำที่เมื่อก่อนไม่เคยมีโอกาสได้มาพบได้มีโอกาสพูดคุยกัน เมื่อก่อนที่ทะเลาะกันเพราะไม่เคยมีเวทีในการพูดคุยกัน แต่ตอนหลังพอเริ่มมีเวทีพูดคุย จากที่ไม่เคยได้พบปะ

ไม่เคยได้พูดคุย ก็ทำให้ได้มาพบปะพูดคุยกัน นายก้นเล่าว่า “แต่ก่อนแค่เห็นหน้าอาจจะไม่พอใจกันแล้วก็ได้ คือไม่ได้พูดอะไรกันเลย แค่เห็นหน้าก็ไม่ชอบขี้หน้ากันแล้ว พอได้มีโอกาสได้มาสัมพันธ์มาพูดคุยกัน ที่เรามองว่าคนนี้น่าจะไม่ดี มันตรงกันข้ามอะไรแบบนี้ครับ ทำให้เกิดความรักความสัมพันธ์กันมากขึ้น” เกิดมีศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนของตำบล โดยจัดให้มีเครือข่ายต่างๆ มีอยู่ทั้งหมดสิบสามเครือข่าย ได้เข้ามามีส่วนร่วม เครือข่ายผู้นำเป็นเครือข่ายแรกที่จะต้อง แก้ไขปัญหาเพราะเป็นผู้นำ ถ้าผู้นำไม่พัฒนาตำบลก็พัฒนาไม่ได้ เพราะผู้นำต้องเป็นที่ยอมรับของพี่น้องประชาชน และเมื่อโครงการโรงเรียนผู้นำสำเร็จ เกิดการเปลี่ยนแปลงตำบล เมื่อได้เข้ามารับตำแหน่งนายก อบต. ก็ได้ให้โครงการโรงเรียนผู้นำ เป็นโครงการหนึ่งของ อบต. เราจะจัดอย่างต่อเนื่องทุกปี โดย อบต. จะจัดสรรงบไว้เป็นโครงการโรงเรียนผู้นำ เพื่อที่จะพัฒนาผู้นำของตำบลควนรู ของทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็น อสม. กลุ่มออมทรัพย์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อบต. จะต้องผ่านโรงเรียนนี้ เมื่อเข้ามาเป็นผู้นำ เป็นโครงการที่ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 เราใช้เวลาเรียนกัน เริ่มแรกเจ็ดวัน โดยไม่เรียนติดต่อกันทุกวัน เราจะใช้อาทิตย์หนึ่งสัปดาห์หรือสองวัน เพราะถ้าติดต่อกัน เจ็ดวันทุกคนก็มีภารกิจ ต้องทำมาหากิน อาจจะเป็นเสาร์หรืออาทิตย์ หรืออาจจจะหว่าที่วิทยากรว่าง ก็พาไปศึกษาดูงานนอกพื้นที่หนึ่งวัน กลับมาสรุบทเรียนไปพักค้างคืน เอาผู้นำทั้งตำบลมาขังรวมกัน คนที่ไม่ถูกออกถูกใจกันก็จะได้มาปรับความเข้าใจกัน มาคุยกัน มาหล่อหลอมกันเป็นหลักสูตร ทั้งหมดที่ได้ทำมาอาจจะมี การพัฒนาในเรื่องของการพูดในที่ชุมชน แล้วก็ในเรื่องของการบริหาร จัดการบทบาทหน้าที่ของ อบต. สำหรับคนที่ เป็น อบต. คนที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน ก็ต้องทราบบทบาทหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านของ กำนันของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อสม. ผู้ที่จัดการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ คนที่ไม่ผ่าน กระบวนการนี้ต่อไปจะไม่มีโอกาสได้เป็นผู้นำของตำบลควนรู เราก็ต้องตั้งกติกาว่าใครไม่มาเรียน โรงเรียนผู้นำ จะไม่ให้สมัครอะไรทั้งนั้น จะต้องผ่านตรงนี้ ซึ่งคิดว่าถ้าเรามีโรงเรียนผู้นำแบบนี้ อย่าง ต่อเนื่อง คนที่มาเป็นผู้นำจะเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองว่าจะต้องทำอะไรบ้าง คนที่ไม่รู้บทบาท มาสมัครไม่ได้ พี่น้องประชาชนก็ไม่ยอมรับ เป็นส่วนหนึ่งที่จะได้พัฒนาศักยภาพผู้นำให้มีคุณภาพ เพื่อที่จะนำพาตำบล หมู่บ้าน ไปในทิศทางที่ดีและก็จะนำไปสู่การเมืองสมานฉันท์อย่างยั่งยืน เราจะต้องให้ ผู้นำเข้าใจบทบาทหน้าที่แล้วที่พี่น้องประชาชนผู้ใช้สิทธิ์ก็ต้องเข้าใจหน้าที่ของ ผู้ใช้สิทธิ์อะไรต่างๆ เหล่านี้ จะต้องพัฒนากันอย่างต่อเนื่อง จากรุ่นสู่รุ่น จะส่งไม้ต่อกันอยู่ตลอด จะทำเรื่องนี้ให้เป็นเรื่อง ประเด็นหลักของตำบลด้วย เพราะว่าคนที่ จะเข้ามาเป็นผู้นำถ้าได้รับการพัฒนาแล้วก็จะทำได้ทำในสิ่งที่ ดี อันนี้ก็เป็นโครงการส่วนหนึ่ง

นายก้นเล่าต่อว่า “เมื่อก่อน มีการเลือกตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้าน จะต้องแข่งขันต้องใช้เงิน เป็นหมื่นเป็นแสน หลังจากที่ใช้กระบวนการนี้ครบหกหมู่บ้าน เลือกตั้งผ่านมาห้าหกหมู่บ้าน ไม่ต้องมีการเลือกตั้งมีสมัครคนเดียวตลอดและก็นำไม่ต้องเลือกตั้ง มาถึงกระผมนะครับ ในวันที่

31 เดือนสิงหาคมที่ผ่านมาผมก็สมัครคนเดียว” ทั้งนี้นายกถั่นยืนยันว่าไม่ใช่เพราะมีอิทธิพลอะไร ไม่มีนายทุน จากข้างนอกหรืออิทธิพลจากข้างใน ทำการเมืองโดยการพึ่งตนเอง การเมืองท้องถิ่นจะไม่พึ่งการเมือง ใหญ่ นายกถั่นเองก็มาจากชาวบ้านธรรมดาคนหนึ่ง เวลามีการเลือกตั้งทุกระดับ จะเรียกกันมา ทั้งแกนนำทั้งหมดของทุกตำบลใครจะถือพรรคไหนก็ได้ แต่ขออย่างเดียวว่าอย่าไปทำให้มีเรื่องทะเลาะกัน เปิดโอกาสใครจะเลือกพรรคไหนก็ได้จะไม่มีการระบูกัน

3.4 นายกประธาน ชันติวงศ์ นายก อบต.เสียว จ.ศรีสะเกษ

โดยเริ่มจากวัฒนธรรมการทำงานร่วมกัน จากการมีสภาผู้เฒ่าเป็นหลัก คนตำบลเสียวเชื่อว่าพวกเขาเป็นคนพันธุ์เสียวถึงลูกสู่หลาน เวทีผู้เฒ่าเป็นเวทีที่คิดร่วมกัน จากเวทีนี้เปิดโอกาสในการทำงานร่วมกัน มีกระบวนการแบบชุมชนเป็นตัวเคลื่อน เน้นให้เห็นภาพเกิดการเกี่ยวกันเพื่อสร้างความรักความสามัคคีกันได้อย่างไร เคลื่อนขบวนด้วยแผนชุมชน ช่วงปี พ.ศ. 2540 จากการทำงานร่วมกับซิป (SIP) ต่อมาช่วงหลังก็ทำร่วมกับ พอช. ขยายฐานไปทั้งหมดทั้งห้าตำบลในเขตพื้นที่เป็นหลัก สู่อำเภอใกล้เคียง เป็นกระบวนการแผนชุมชน โดยมาคิดเรื่องป่าชุมชน แล้วนำแนวความคิด ทิศทางและทำตงนั้นให้เป็นห้องเรียนธรรมชาติ ให้ลูกหลานเราได้ศึกษาเล่าเรียนในป่าชุมชนตรงนั้น กระบวนการคิดเกิดขึ้นเข้ามาสู่เยาวชน เยาวชนเข้าไปเรียนในห้องเรียนธรรมชาติโดยอาศัยป่าเป็นแกนหลักในการเรียน คณะครูอาจารย์หลังจากที่ได้พูดคุยกันโดยสภาผู้เฒ่าเป็นแกนหลักพูดคุยกัน มีพื้นที่ป่าอยู่สามพันกว่าไร่ ซึ่งก็ดูแลจัดการโดยชุมชนเอง และมาเปิดเวทีร่วมกันคิดในเรื่องการจัดสวัสดิการชุมชน เรียกว่ากองทุนสวัสดิการชุมชนของคนตำบลเสียว เป็นกิจกรรมที่ทำต่อเนื่องกันมา โดยตลอดพื้นที่อีสานเป็นพื้นที่ที่แห้งแล้งมากต้องอาศัยฝนตามฤดูกาลเท่านั้น จะแก้ปัญหาตรงนี้ เพื่อให้ชุมชนอยู่รอดได้ก็คือ การสร้างธนาคารข้าวให้กับทุกชุมชนในทุกหมู่บ้านในเขตพื้นที่บริการ องค์การบริหารส่วนตำบลเสียวทั้งหมดสิบเจ็ดหมู่บ้าน แต่ยังไม่พอ เพราะไม่สามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินของประชาชนได้ เลยมาคิดว่าค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เรื่องเหล้าเรื่องบุหรี่อะไรต่างๆ เทศกาล งานศพ งานบุญกุฐิน อะไรต่างๆ ไม่น่าจะให้มีเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ดังนั้นเวทีประชาคมจึงเริ่มขึ้น แล้วประกาศเจตนารมณ์ของคนตำบลเสียว ประกาศว่า งานศพงานต่างๆ ไม่มีเหล้า ไม่มีเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ทุกชนิด ประกาศเจตนารมณ์นี้ โดยเปิดเวทีทุกหมู่บ้าน ในแต่ละหมู่บ้านว่าเห็นด้วยไหม การที่พี่น้องประชาชนยากจนเพราะอะไร งานศพไม่มีใครที่ตั้งงบประมาณไว้ที่จะทำงานศพ เมื่อชาวบ้านได้รับความทุกข์ยากมีอะไรที่จะเข้าไปช่วยได้ อย่างน้อยการลดละตงตรงนี้ก็ถือว่าช่วยกันแล้ว ไม่มีใครคัดค้าน จึงประกาศเจตนารมณ์ของคนอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณไปเลย ปัจจุบันนี้ได้ทำทั้งหมด 80 หมู่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ เต็มพื้นที่ทั้งอำเภอ ประกาศเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2550 ไม่ว่าจะเป็นในส่วนราชการ สถานที่

วัด โรงเรียนต่างๆ ได้ถามนายกประธานถึงพ่อค้าเหล้า ละมีปัญหาหรือเปล่า นายกประธานตอบว่า “ก็ไม่มีปัญหาเพราะว่าหลังจากมีการวิเคราะห์มาทั้งหมดแล้ว จัดงานศพ ร้านขายเหล้า และร้านค้าต่างๆ ในชุมชนไม่ได้ขายหรือก่อกวน ที่ขายก็คือแมคโค โลตัส หรือร้านขายส่งใหญ่ๆ เพราะว่าเขาจะไปเอาเหล้าเอาเบียร์จากร้านค้าต่างๆ ตรงนั้นไป แต่ในชุมชนไม่มี โอกาสได้ขาย ดังนั้นชุมชนจึงบอกว่าเห็นด้วย ก็เลยเกิดเวทีตรงนี้ขึ้นระดับอำเภอเลย”

หลังจากมีสภาผู้เฒ่ามานานแล้ว ต่อสู้มาทุกระบวนการเกือบจะหมดแล้วน่าจะจะมีสภาองค์กรเป็นหลัก โดยสภาผู้เฒ่าเป็นผู้ส่งลูกไม้ให้กับสภาองค์กรชุมชนท้องถิ่น นายกประธานเป็นคนหนึ่งที่ได้คิดในเรื่องของสภาองค์กรชุมชนท้องถิ่นมาก่อนแล้ว ก่อนมี พรบ.ที่ออกไปแล้ว นายกประธานว่า “ได้ทำมานานแล้วนะครับ เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2550 ที่ผ่านมา ท่านอาจารย์ไพฑูริย์ วัฒนศิริธรรม ก็ลงไปแจ้งแล้วก็กลับมา แล้วก็มาคุยกันต่อว่าสภาองค์กรจะเป็นรูปร่างหน้าตาอย่างไร และก็ภาคอีสานทีมงานคือ พ่อสน รูปสูง และก็อาจารย์อุดม บัวเกศ ที่เคลื่อนช่วยพวกเราอยู่” จากสภา องค์กรชุมชนท้องถิ่น ก็เกิด ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ทุกประเด็นทุกอย่าง จะมารวมที่ศูนย์การเรียนรู้ทุกกิจกรรม เกิดกิจกรรมอาชีพหรือวิจัยไทยบ้าน ที่ไม่ได้คิดแบบนักวิชาการ คิดแบบไทยบ้าน เช่นเรื่อง สมุนไพร เรื่องเห็ด เรื่องแมลง เรื่องวัฒนธรรมชุมชน ทุกอย่างทุกกิจกรรมที่นำมาจึงส่งผลให้เกิดการเมืองสมานฉันท์

การเมืองสมานฉันท์ ตอนแรกก็ไม่ได้คิดว่าจะเป็นการเมืองสมานฉันท์ แต่คิดว่าพี่น้อง มาคุยร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้นำทุกหมู่เหล่า จะมีครูอาจารย์ จะมีทางกำนันผู้ใหญ่บ้าน อะไรต่างๆ มาคุยกัน ไม่คิดว่ามันจะเกิดตรงนี้ นายกประธานเองที่เป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลได้ถูกคัดสรร ซึ่งนายกประธานได้เล่าว่า “เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 ในช่วงวันสันติภาพ เวทีตรงนั้นคัดสรรมาโดยตั้งกรอบกำหนดให้ผมตั้ง 8 ข้อ ในข้อกำหนดตรงนี้ 8 ข้อ ถึงได้บอกว่างานยิ่งใหญ่มากใน 8 ข้อ มีการคัดสรรในเวทีเลือกกันหมด ในเวทีทั้งหมดไม่มีใครรับผมแรกๆ ก็ไม่รับ แปรข้อตรงนี้หลักๆ ก็คือ ด้านการเสียสละตรงนี้ผมได้อยู่แล้วครอบครัวผมหลังจากอิงลั่นหมายถึงว่า ผมจะอิงนักการเมืองใหญ่ก็คือใช้ภาษาแบบสุภาพนิดหนึ่ง ชาวบ้านก็บอกว่าอย่าไปพึ่งนักการเมือง จะเอาการเมืองใหญ่มาครอบงำแล้วทำให้พี่น้องเราเกิดแตกแยก ฉายในแบบภาพรวมก็คือหลังจากอิงลั่น ของนี้เยอะแยะครับ ท่านเรื่องสะตังค์เนี่ยเยอะแยะ เงินครั้นเอามาให้เยอะแยะ พวกผมมีแนวคิดของพวกผม คือว่าตอนช่วงผมจะลงก็มีมาให้ผม ก็บอกว่ายังงี้ก็ช่วยหน่อย ถ้าคุณเอาเนี่ยยังงี้คุณก็ได้เป็น แต่ถ้าหากคุณไม่จ่าย แล้วคุณจะเสียใจ แต่ผมก็รู้อยู่ว่ามันเป็นอย่างนี้การเมืองท้องถิ่น การเมืองระดับประเทศมันก็ต้องมีอย่างนี้ เมื่อมันมีอย่างนี้แล้วผมบอกว่าถ้าผมเอาของท่านผมก็ติดหนี้ท่าน แต่ถ้าเผื่อว่าผมไม่ได้เป็น แล้วผมจะเอาเงินที่ไหนไปใช้หนี้ท่าน ถ้าอย่างนั้นผมขออย่างนี้ ถ้าหากว่าผมได้เป็น ท่านถึงเอามาให้ผม **ไม่มีใครเหรอกครับ**”

ในปีนีในช่วงที่ผ่านมานายกประธานบอกต่อว่า “ก็ต้องขอชื่นชมตำบลใกล้เคียงของพวกผมที่ร่วมกระบวนการกับพวกผม ก็คือในการเลือกตั้งกำนัน ก็คือ ตำบลโตน ในการเลือกตั้งกำนันที่มีประชากรมากที่สุดถึงหมื่นกว่าคน แล้วก็มี 25 หมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านจะต้องมี 25 ท่าน แต่ว่าใน 25 ท่านตกลงคุยแล้วบอกว่ายกเอาคนหนึ่งเป็นก็ถือว่าไม่ได้ผ่านกระบวนการเลือกกำนัน คือว่า กำนันเข้ามาสมัครคนเดียวแล้วก็แต่งตั้งไป ก็คือเอาผู้ใหญ่บ้านทั้งยี่สิบห้าท่านมานั่งคุยกันว่า ท่านกำนันจะหมดวาระแล้วเราจะ คุยกันยังไง เราจะทำยังไงให้ตำบลของเราเหมือนกับตำบลเสียแล้ว แล้วก็เชิญนายกเสียมาคุยกันว่ามีความเทคนิคอะไร ผมก็มีคณะทำงานของผมส่วนมากผมจะไม่ค่อยพูด เพราะว่าเรื่องการเมืองสมานฉันท์ตรงนั้นผมเป็นคนที่ถูกคัดสรรมาจากเวที คนที่คัดสรรคือ ผู้เฒ่าผู้แก่ สมาชิกผู้เฒ่า สมาชิกกรรมการชุมชนท้องถิ่น เขาคัดสรรมา ดังนั้น ส่วนมากผมที่อยู่ในตำบลผมผมจะไม่ค่อยพูด ให้สภาองค์กรเขาพูดว่าเขาจัดยังไงเขาคัดคนใส่ยังไง เราไม่ได้บอกเขาว่าเขาคนนี้เป็นกำนัน แต่เราบอกว่าเหตุผลมันเป็นอย่างนี้นะถ้าเราลงแข่งขันกันเราจะเกิดการแยกส่วน พอแยกส่วนแนวทางการพัฒนาของเราที่เราาร่วมกันพัฒนามาขนาดนี้แล้วมันจะเกิดการแตกแยก พอเกิดการแตกแยกเนี่ย คนที่เสียหายก็คือชุมชน ดังนั้น เราจะทำยังไงที่เราจะบอกว่าคนนี้แหละสมควรที่จะได้รับการเลือกเป็นกำนัน เป็นคนที่ชุมชนไว้วางใจ”

3.4 นายกนกศักดิ์ นายก อบต. แม่ทา จ.เชียงใหม่

นายกนกศักดิ์เล่าว่า ตำบลแม่ทาชื่ออยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ แต่อยู่ใกล้จังหวัดลำพูน อยู่ใกล้ลำปาง เป็นตำบลชายขอบของจังหวัดเชียงใหม่แต่ก่อนเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอสันกำแพง อยู่ห่างจากจังหวัดอยู่เก้าสิบกิโลเมตร ห่างมาจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ จะต้องขึ้นดอยขึ้นเขา ในช่วงที่หน่วยงานราชการก่อนจะขึ้นอยู่กับ สันกำแพงนั้นหน่วยงานราชการต่างๆ พัฒนาชุมชน เกษตรตำบล เขาจะไม่ยอมมาดูอำเภอแม่ทา เพราะมันไกล ถนนเป็นลูกรัง เพราะฉะนั้นก็เลยเป็นวิกฤตของตำบลต้องต่อสู้คนเดียว ในส่วนราชการก็ไม่ได้มาสนใจก็เกิดวิกฤต แต่ก็เป็นโอกาสหนึ่งซึ่งเมื่อช่วงปี 2528-2529 มีองค์กรพัฒนาเอกชน หรือ NGO ก็นั่งอยู่ที่นี่คนหนึ่งคือนายสวิง พานพุด เข้าไปทำงานเมื่อก่อนยังเป็นหนุ่มเข้าไปทำงานครั้งแรก เก็บข้อมูลต่างๆ จนวิเคราะห์ตำบลแม่ทามาว่าตำบลแม่ทามีปัญหาเรื่องอะไรก็เกิดโครงการแก้ปัญหา เฉพาะคือการแก้ปัญหาข้าวไม่พอกิน เป็นการรวมกลุ่มเพื่อจัดการเรื่องข้าวไม่พอกินของชาวบ้าน เป็น การรวมกันซื้อรวมกันขาย พอมีการขายชาวบ้านซื้อข้าวกันในราคาถูกได้แล้วก็ก่อให้เกิดกลุ่มต่างๆ กลุ่มของเรื่องการจัด การเรื่องข้าว ขยายเป็นกลุ่มวัว กลุ่มผลผลิต กลุ่มต่างๆ มีการเก็บข้อมูลของนักพัฒนาเอกชน ทั้งตำบลจนชาวบ้านมาสรุปปัญหาว่าปัญหาคืออะไร จนมาได้ข้อสรุปคือปัญหาเรื่องของข้าวไม่พอกิน กลายเป็นโจทย์ที่เป็นเครื่องมือทำให้ชาวบ้านมารวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหาเรื่องข้าว พอแก้ปัญหาเรื่องข้าวแล้วจากที่เราเคยซื้อข้าวกระสอบละ 600 บาท ก็มาซื้อข้าวกระสอบละ

300 บาท จากที่เราตัดหน้านายทุน ไม่มีใครกล้ารับซื้อข้าวจากเชียงใหม่ไปขายจากซื้อข้าวมา 300 ไปขายให้ชาวบ้านกระสอบละ 700-900 บาท เรามีทางเลือก รวมกลุ่มกันเสร็จรวมเงินกันเสร็จเอามาซื้อข้าวคนเดียวจัดการในกลุ่มกินกำไรกันแค่สิบบาทยี่สิบบาท อันนั้นเห็นผลว่านี่คือประโยชน์ของการรวมกลุ่ม พอเกิดกลุ่มเล็กกลุ่มน้อย เสร็จแล้วก็ก่อให้เกิดเป็นเครือข่าย

เครือข่ายคณะกรรมการตำบลแม่ทา จากที่มีกลุ่มเพียงสองสามกลุ่มขยับเป็น 22 กลุ่ม ควบคุม 3 ตำบลในแถบดอย ตำบลท่าเหนือ ตำบลแม่ทา ตำบลท่าปลาตุก ของอำเภอแม่ทาจังหวัด ลำพูน จากกลุ่มเรื่องข้าวกลายมาเป็นกลุ่มเรื่องของพืชผัก กลุ่มผักปลอดสารพิษ กลุ่มแปรรูปต่างๆ กลายมาเป็นกลุ่มนิคมหลากหลาย ทำให้เกิดกลายมาเป็นคณะกรรมการกลาง จนเรามีวิกฤติเรื่องของการจัดการทรัพยากรกับหน่วยงานราชการ เรื่องของตำบลแม่ทาเจอวิกฤตแรกคือเรื่องของความแห้งแล้ง เราต่อสู้เรื่องการจัดการป่า สู้กับกรมป่าไม้ สู้กับพวกข้าราชการต่างๆ เราสู้จนได้กลายเป็นป่าชุมชนของตำบล หน่วยงานราชการอยู่ภายใต้กรมป่าไม้ คือเมื่อเกิดการตัดไม้ผู้นำชุมชนส่งจดหมายส่งเรื่องไปให้ตามอำเภอ แต่จดหมายที่ส่งไปให้นายอำเภอนั้นอยู่ในมือกรมป่าไม้ ทำให้เกิดการต่อสู้ในภายหลัง เราต่อสู้เรื่องทรัพยากรเกี่ยวกับป่าไม้จนจัดการเรื่องทรัพยากรได้ไม่ให้มีการบุกรุกป้องกันป่าไม้ในตำบล ประกาศเป็นพื้นที่ป่าชุมชนของตำบลแม่ทา มีการใช้ประโยชน์จากป่าไม้อย่างชัดเจนอย่างถูกต้อง เหมือนกันเหมือนกับน้ำเกียน โดยใช้ประชาคมตอนนั้นยังเป็นสภาตำบล นี่เป็นจุดหนึ่งที่สภาตำบลตอนนั้นมีก้านกับผู้ใหญ่บ้าน ไม่มีฝ่ายปกครอง ไม่มีฝ่ายบริหาร ทำทุกอย่างแล้วตอนนั้นที่เราทำสภาตำบล เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม คือการให้เครือข่ายเข้าไปนั่ง ให้ประธานหมู่บ้านเข้าไปนั่งที่ประชุมประชาคม จัดการกันตั้งแต่ตอนนั้น รวมกันตั้งแต่ตอนนั้น ตั้งแต่ยังไม่มียุทธศาสตร์มีส่วนร่วม แต่ว่า แม่ทา ทำการมีส่วนร่วม ก็กลายเป็นองค์กรที่ต่อสู้ เพื่อปกป้องทรัพยากรสำเร็จก็เป็นการต่อสู้กับหน่วยงานของรัฐโดยตรงก็คือ อุทยานแม่ตะไคร้เตรียมประกาศพื้นที่ของตำบลแม่ทาเป็นอุทยานแม่ตะไคร้ เราไปรวมตัวกับสมาชิกคนจน 99 วันที่หน้าทำเนียบมาเมื่อปี 2542 โดยสลับกันมาประมาณ 600 คน ตอนนี้อย่างประกาศไม่ได้ เพราะไปทับที่ชาวบ้านก็ต้องมีการต่อสู้ ชาวบ้านอยู่มาก่อน เราก็ต้องรวมกับเครือข่ายในการต่อสู้ จนการต่อสู้กับรัฐสู้กันไปสู้กันมา ก็มีผู้นำชุมชนได้ออกมาหลายคนขาดตะลุ่ม ตะลุ่มคือพืช จนมีผู้นำกลุ่มหนึ่งคิดนอกกรอบว่า ต้องทำเรื่องเกษตรแบบยั่งยืน เกษตรยั่งยืนกลายเป็นเครือข่ายเกษตรรวมกันเป็นสหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทา นี่ก็เป็นระบบหนึ่งซึ่งแต่ก่อนจะคล้ายๆ ระบบราชการ เราไม่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานราชการ เขาก็ไม่ให้เพราะไม่มีการจดทะเบียนอย่างถูกต้องก็เลยกลายเป็นสหกรณ์ พอขยับเป็นสหกรณ์เสร็จก็ขยับเป็นสถาบันพัฒนาทรัพยากรการเกษตรอย่างยั่งยืน เป็นการรวมทั้งคนทำเกษตร คนทำเรื่องป่า ทุกองค์กรเป็นสถาบันที่ทำงานร่วมกันผู้ทำงานร่วมกันมีทั้งหมด 53 ท่าน รวมทั้งพระสงฆ์ด้วย

คำถามมีว่า เพราะเหตุใด จึงเป็นการเมืองสมานฉันท์ ตอนแรกเราก็ปล่อยการเมืองเหมือนกับที่ผ่านมา ก่อนที่ทางชุด อบต. เดิมจะหมดสมัย ประมาณ 3-4 เดือน ชาวบ้านมาประชุมกัน มีผู้หลักผู้ใหญ่ สถาบันซึ่งเป็นแกนชวนมา แต่ละหมู่บ้านต้องการอะไร ถ้า อบต.ชุดนี้เข้าไป คุณต้องการให้ อบต.ชุดนี้ทำอะไร ส่งข้อคิดเห็นความต้องการมา เช่น เรื่องทรัพยากร เรื่องการเกษตร คล้ายกับไปหานโยบายให้กับผู้สมัคร ให้ชาวบ้านกำหนดนโยบายว่าอยากให้ผู้ที่มาสมัครต้องทำตามนโยบายใด นี่คือนโยบายที่ชาวบ้านต้องการ ผู้สมัครเขาจะมารู้นโยบายนี้ได้โดยมีการเปิดเวทีของตำบล เปิดที่โรงเรียนวัดไพศาล เปิดหนึ่งครั้ง เปิดครั้งนี้คือว่าใครที่จะสมัครนี้เป็นข้อเสนอของชาวบ้านนะ ถ้าผู้สมัครยอมรับในข้อเสนอที่ชาวบ้านได้บอกความต้องการได้เอาไปใช้เป็นนโยบายในการเลือกตั้งครั้งนี้รับรองได้แน่ให้เขามาฟัง ถ้าหากใครสนใจอยากจะทำสมัครสมาชิก แตกต่างจากปกติที่พรรคการเมืองหรือผู้สมัครจะประกาศว่าฉันจะทำอย่างนั้น ฉันจะทำอย่างนี้ แต่ให้ชาวบ้านมา ประกาศว่าอยากได้อย่างนั้นอย่างนี้ ผู้สมัครอยู่ในนั้นฟังด้วย แล้วจะรู้ได้ยังไม่ว่าทำจริงไม่จริงไหม ก็จะมีองค์กรชาวบ้านซึ่งจะเป็นคนกำหนด เมื่อคุณรับปากชาวบ้านตั้งแต่ยังไม่ได้สมัครแล้วอันนั้นก็ เป็นเรื่องที่ตอนที่เข้าไปทำงานจะมีกระบวนการการควบคุมในการทำงาน หมายถึง การเขียนใบลาออกทิ้งไว้ก่อนที่คุณจะได้รับตำแหน่ง อย่างผมเป็นนายก วันนี้ อบต. ประกาศรับรองแล้ว ผมก็นั่งโต๊ะเขียนใบลาออกไว้โดยไม่ลงวันที่ ต้องเขียนไว้เพราะว่าเป็นข้อตกลง ประธานสถาบันจะเป็นคนเก็บไว้ในตู้ของปลัด นี่คือนโยบายของผู้นำการเมือง เป็นตัวอย่างที่น่าสนใจ

3.5 นายกสุรกิจ สุวรรณเกษม อบต.ดอนหญ้านาง อำเภอพาสี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตำบลดอนหญ้านาง เป็นตำบลอยู่ติดกับจังหวัดสระบุรี ติดอำเภอนองแสง เพราะพื้นที่เป็นชายขอบของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นที่ดอนแต่ระบบชลประทานเข้าถึงดี มีพื้นที่การปกครอง 10 หมู่บ้าน ประชากรประมาณ 3,000 คน พื้นเพเดิมเป็นคนลาวเวียง คือสมัยพระเจ้าตากสินไปตีเวียงจันทน์ ก็ได้พระแก้วมรกตกลับมาที่แม่น้ำที่ตำบล แล้วก็เลยไปที่พระแก้ว เอาพระแก้วไปตั้งก็ยังเป็นตำบลพระแก้วเท่าทุกวันนี้ นายกสุรกิจบอกมีเชื้อลาวอยู่ที่ตำบลนี้ก็พูดภาษาลาวภาษาอีสานประมาณครึ่งตำบล ทุกวันนี้ก็ยังพูดกันอยู่ ทุกหมู่บ้านจะมีศาลเจ้า ศาลเจ้าพ่อบุญคง ก็คงจะรับกันมาตั้งแต่ที่เมืองลาวแล้ว ก็เลยเอามาตั้งทุกวันนี้ก็ยังกราบไหว้กันอยู่ ใครจะขออะไรก็ไปที่ศาลนี้ก็เป็นประเพณีของตำบล เพราะฉะนั้นก็มีทั้งคนไทย ทั้งคนลาวปนกันอยู่ อีกชุดหนึ่งที่พระเจ้าตากสินมาตีที่อยุธยาอีกคือคนกลุ่มเดียวกันที่บ้านไผ่นอง บางช่วงก็ตกหล่นอยู่สาวให้อะไรบ้างก็เป็นพื้นเพเดียวกัน

นายกสุรกิจ เริ่มงานพัฒนาในตำบล จากปี พ.ศ. 2542-2543 ผู้อำนวยการโรงพยาบาล พาสีได้นำแนวคิดเรื่องการพัฒนาชุมชนนี้เข้ามาโดยนำกองทุนเพื่อสังคมหรือ **ซีบี** ที่เรารู้จักกันดี

เข้าไปจัดเวทีชาวบ้าน ตอนแรกนายกสุรกิจทำงานที่นันทบุรีแล้วก็ไปทำงานที่สมุทรปราการ นานๆ กลับบ้านที พอกลับไปเห็นมีการประชุมชาวบ้านก็สนใจ ช่วงนั้นก็เป็นที่ระดับผู้จัดการ มีอาเป็นสมาชิก อบต. อยู่ ก็ชวนว่าให้กลับบ้าน สมาชิก อบต. สมัยนั้นเงินเดือนห้าร้อย นายกสุรกิจเป็นผู้จัดการเงินเดือน 18,000 บาท ตัดสินใจลาออกกลับมาอยู่บ้านแล้วก็ไปเข้าร่วมกระบวนการฟังวิทยากรอธิบายการทำแผนชุมชน แล้วชวนไปเข้าไปฝึกอบรมเป็นวิทยากร กระบวนการประมาณปี 2543 ก็ทำกันไปจัดเวทีชาวบ้าน แล้วก็เข้าไปอบรม **กองทุนชิบ** หลายคนประมาณครึ่งค่อนห้องในห้องนี้ก็ผ่านกระบวนการนี้กัน มา ตั้งแต่ปี 2543 นายกสุรกิจก็มาเป็นสมาชิก อบต. แล้วก็เข้าเรียนรู้กระบวนการตรงนี้มาเรื่อยๆ อย่างแนวคิดอาจารย์หมอ ประเวศ อาจารย์ตระกูล รับมาเต็มๆ ก็มีความฝันเหมือนกันพอไปดูไม่เรียง ไปดูผู้ใหญ่วิบูลย์ ก็มีความฝันว่าอยากจะกลับมาทำที่ตำบลเรา ทำไมเราดูทีวีมีแต่เขาออกทีวี ชุมชนโน้น ชุมชนนี้ เข้มแข็งแต่ทำไมของเรายังทำไม่ได้ ก็ไปคนเดียว ก็ออกมาจากหมู่บ้าน แล้วก็ไปไป กลับกลับ อย่างนี้ ไปเรียนรู้เฉยๆ ก็มาลองใช้บางเรื่อง ผู้นำรุ่นสองก็ยังไม่ มีเหมือนกับการเล่นรักบี้ พอรับลูกเสร็จแล้วเวลาจะส่งลูกมันก็ต้องส่งย้อนหลัง ส่งย้อนหลังแล้วหันกลับมาไม่มีคนรับลูกต่อก็หนักใจอยู่เหมือนกัน แต่ก็ตั้งใจทำ พอทำไปเรื่อยๆ ประมาณสี่ปี จะมีการสมัครงาน อบต. โดยตรง นายกคนเก่าที่เป็น ผอ.โรงเรียน แล้วก็มาเป็นนายกอายุมากแล้วก็ทกลีบกว่าอยากจะพักผ่อน ก็ถามว่าสนใจไหม ก็บอกว่าสนใจอยู่ แต่มันมีข้อแม้ที่ว่าพอดีทำงานเกี่ยวกับชุมชนก็มีแนวคิดว่าจะอยากจะทำเรื่อง เกี่ยวกับการเมืองจะใช้คำว่าการเมืองใหม่ก็ไม่ใช่ว่าเมื่อก่อนไม่ใช่คำนี้หรือออกก็แนวคิดที่อยากจะทำให้มันดี คือหนึ่ง การซื้อเสียงนี้ไม่เอาเด็ดขาด อันที่สอง ไม่มีการไปถือนางลงนายก สมาชิกจะไม่ไปถือว่ามีใครจะอยู่ข้าง เพราะนายกสองคน คือสมาชิกก็อิสระ หาเสียงเป็นนายกก็อิสระ อันที่สาม ไม่มีการกล่าวร้ายป้ายสีกัน เริ่มขยับเริ่มการหาเสียง นายกสุรกิจก็บอกว่า เล่าย่อยๆ ต่อว่า นายกอีกคนก็ตกลงด้วยกัน แต่พี่ที่เป็นนายกด้วยกันเป็นทหารอากาศก็เออริมา ก็ไม่ค่อยชำนาญพื้นที่เท่าไร ไม่ค่อยได้ลงพื้นที่ เวลาหาเสียงก็ไปเจอกันตามงานต่างๆ ก็จะแนะนำว่าเข้ากลุ่มบ้านนี้มาแล้วหรือยังเข้าไปหาคนโน้นคนนี้ เป็นการพูดคุยกันแบบพี่น้อง เมื่อก่อนก็ไม่ได้รู้เราไม่ได้เรียกสมานฉันท์เราเรียกแบบพี่น้อง การหาเสียงก็ต้องติดป้าย จะมีมุมที่เรียกมุมที่ดีดี เวลาผ่านไปอะไรจะมองเห็น มุมตรงนี้เมื่อติดเสร็จเหมือนติดป้ายโฆษณา ก็บอกว่าเวลาติดแบ่งกันติด เรียก มุมยอดฮิต เวลาติดก็ติดให้เท่ากัน เวลาติดความสูงความต่ำ ความขยับหน้าขยับหลังให้เท่ากันประมาณสองเดือน ป้ายก็มีลัม มีลมพัดอะไร เวลาเราเอาไปเก็บทีมงานไปเก็บเห็นป้ายพี่เขาล้มด้วยก็เก็บก็ตั้งให้ ชาวบ้านเขาก็มอง เอ๊ะพวกนี้มันก็แปลกดี คือตอนนั้นเราทำเรายังไม่ได้บอกชาวบ้านมาก แต่แนวคิดนี้เราตกลงกันไว้แล้ว ชาวบ้านเขาก็มองว่า เอ๊ะ! มันก็ดีนะ พอหาเสียงจบก็เลือกตั้งพอประมาณสามทุ่มก็นับคะแนนเสร็จ นายกสุรกิจก็ชนะ ได้โทรไปหาพี่เขา พี่เขาไม่ได้ดู ไม่ได้มาที่หน่วย พี่เขารู้ผลเขาก็บอกตั้งใจทำงานนะ มีอะไรก็บอก

พี่แล้วกันมีอะไรที่ช่วยกันคุยกันก็จบ ในช่วง 4 ปีที่ไปเรียนรู้อะไรมาผมก็ทำเรื่องกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรชีวภาพ แล้วก็ฝันว่าอยากจะให้ตำบลตอนหญ้านางให้ใช้สารเคมีให้นมน้อยลง ก็มีกลุ่มปุ๋ย มีโรงสีชุมชนต่างๆ คล้ายๆ กับตำบลอื่นๆ เราไม่แบ่งฝักแบ่งฝ่าย เราไม่ถือทางสมาชิก เพราะว่าเราทำงานกันมาก่อนแล้ว เราไม่ใช่อยู่ดีๆ แล้วมาสมัคร ถ้าไปแบ่งฝ่ายเมื่อไหร่ก็จะเกิดการแตกแยกทันทีเลย เพราะคนนี้ได้คนนั้นไม่ได้มันทำงานยาก พอคิดแบบนี้พอเป็นนายก วันรุ่งขึ้นก็ทำงานปกติ เพราะทุกอย่างมันทำอยู่แล้ว ความแตกแยกก็ไม่มี เพราะคุณไม่ได้เป็นสมาชิกก็มาทำงาน ในกลุ่มต่างๆ เป็นอาสาสมัคร อสม. เป็น อปพร. เป็นอะไรต่างๆ อยู่ในนี้ทุกอย่างก็กลับคืนสู่สภาพเดิม เสร็จแล้วก็ทำงานกันต่อกันไปเลยไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสุขภาพ เรื่องเกษตร ตอนนี้อย่างผลมาว่ากับทางผู้ปกครองอย่างกำนันผู้ใหญ่บ้านที่ตำบลก็เป็นเนื้อเดียวกัน เพราะว่าเราคิดแต่เรื่องการทำงาน คิดแต่เรื่องงาน การเมืองเราแทบจะไม่ได้คิดเลย เอาแต่งงาน เป็นตัวตั้งใครรับผิดชอบเรื่องเกษตร ใครรับผิดชอบเรื่องสุขภาพ ใครรับผิดชอบเรื่องไหนก็มีแต่งงาน แล้วก็การประสานงานกับอำเภอ ระดับจังหวัดก็เป็นไปด้วยดี เพราะว่าหนึ่งเรามีใจเป็นกลางๆ ในการทำงานเราต้อนรับทุกหน่วยงานที่จะมาทำงานในตำบลเราเพราะว่าเราชอบเรียนรู้ แต่มีบางครั้งก็ผู้นำทั้งหลายค่อนข้างจะเหนียวประชุมกันบ่อย

นายกสุรกิจ ตอบคำถามเรื่องการเมืองระดับชาติล้วงลูกว่า มีเหมือนกัน นักการเมืองระดับชาติเอาสตางค์มาให้ มีสองราย เมื่อสองปีที่แล้วจะมีการเลือกตั้งใหญ่ เป็นปกติที่จะมีการให้ระดับนายกเขาก็ส่งสัญญาณปกติ เขาให้มาเจ็ดหมื่นบาท เขาก็บอกว่าให้ไปดำเนินการตามปกติ ตอนลงนายก หมดไปสามหมื่นบาท จ่ายค่าป้ายค่ารถค่าอะไรต่างๆ พอเขาให้มา ก็กำเงินอยู่ในมือ คิดหนักมากเลย เพราะก็ได้ปฏิญาณต่ออะไรต่างๆ ไว้เสร็จสรรพ ร.5 พระนเรศวร แล้วที่ตำบลมีการปฏิญาณตน นายอำเภอมาเป็นประธาน ก็มอบเงินนั้นให้กับนายอำเภอ แล้วให้นายอำเภอมอบให้กับ ผอ.โรงเรียน มาทั้ง ผอ.โรงเรียน มีกำนัน ผู้ใหญ่ สมาชิกมากันเยอะ เจ็ดหมื่นบาทให้เอาไปเป็นทุนการศึกษาเด็ก ที่ตำบลได้กจบ ม. 3 แล้วไม่ค่อยได้เรียนต่อเพราะฐานะยากจน เงินก้อนนี้ให้เด็กพวกนี้ได้เรียนอาชีวะ อยู่ธยา เทคนิควิทยา ประมาณสิบกว่าคน ก็ปรากฏว่านักการเมืองเขาก็โทรมาหาว่าใช้เงินผิดวัตถุประสงค์ เรื่องนี้ก็ปิดไม่ได้รู้กันเลย จนชาวบ้านระแคะระคาย เขาก็พูด เออ มันต้องอย่างนี้ไม่เสียแรง เขาว่าอย่างนั้น ก็มีกำลังใจขึ้น พอมาทำงานในชุมชนตอนนี้ที่ตำบลก็มี กองทุนสุขภาพ กองทุนเกษตร

4. ถอดบทเรียนจากองค์ความรู้ของผู้นำท้องถิ่น

บรรดานายองค์กรปกครองท้องถิ่นได้ให้ข้อคิดว่า พบกับความจริงอย่างหนึ่งว่าวิถีคิดของผู้นำในท้องถิ่นนั้นตรงนี้มีความสำคัญ เพราะฉะนั้นหลายครั้งได้ให้ความสำคัญกับสิ่งทั้งหลายคนพูดกันอยู่เสมอนั้นก็คือ ภาพของการเมืองใหญ่ เปรียบเทียบกับกลุ่ม อบท.นี้ เป็นหิ้งห้อยเล็กๆ ในชุมชนของประเทศไทย เป็นจิ๊กซอว์อยู่ไม่เฉพาะแต่ที่ได้นำเสนอที่น่าจะมีอยู่เต็มไปหมดเหมือนกัน เพราะฉะนั้นความสำคัญตรงนี้ การเริ่มต้นสภาพพัฒนาการเมืองและสภาพพัฒนาองค์กรชุมชนทั้งสองเรื่องนั้น เป็นสิ่งที่มีคุณค่า มีหน่วยที่จะช่วยขับเคลื่อนสถาบันพระปกเกล้าด้วยเป็นสิ่งที่สำคัญ วิถีคิดที่น่าจะเกิดขึ้นกับผู้นำท้องถิ่นทั้งหลาย ผากเป็นความหวังว่าจะทำอะไรให้สำนึกรักท้องถิ่นเหมือนกลุ่มพวกเรา เป็นส่วนหนึ่งเล็กๆ ได้เกิดขึ้นในสังคมไทยเรา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ไหน ผิวพรรณอะไร เผ่าพันธุ์อะไร ให้เกิดขึ้นให้ได้ มีการอบรมในหลายๆ ส่วน ต้องเรียนว่าของกรมการปกครองก็ดี กรมส่งเสริมท้องถิ่นก็ดีที่สังกัดโดยตรง บางเรื่องเราต้องบอกเขาว่ามันเป็นสิ่งที่ยังขาดหายไป เพราะฉะนั้นตรงนี้สิ่งที่น่า จะเติมเต็มแล้ววันนี้พวกเราทั้งหลาย เรียนว่าฐานสำคัญของสามเหลี่ยมอยู่ที่ฐานทั้งหมด น่าจะได้รับการยกคุณค่าขึ้นมา สิ่งที่สองครับ เรียนว่าสิ่งที่ท่านจะคิดต่อในวันสองวันนี้นั้นก็คือ เวลานี้มีพื้นที่ พื้นที่รูปธรรมในสังคมไทยของท้องถิ่นทั้งดงาม หลายที่ที่น่าจะมีโอกาสขยายผลต่อไปหนึ่งร้อยยี่สิบท่านนี้ เชื่อว่าท่านทั้งหลายอยู่ในพื้นที่ ท่านทั้งหลายมีข้อมูลที่ดี แต่หลายครั้งอาจจะไม่มีโอกาสลงไปเสริม ลงไปหนุน ลงไปคลุกคลี ขออนุญาตใช้คำเหล่านี้กับท้องถิ่นจริงๆ แล้วสิ่งดีๆ เชื่อว่าจะเกิดขึ้นได้เหมือนกัน สิ่งที่สาม สิ่งที่เราต้องการหลายท่านได้แต่เรื่องนี้บ้าง กระบวนการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบไหน วิธีไหนก็ตาม มีหลายๆ ท่านได้พูดถึง วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรให้เป็นภาคของท้องถิ่นได้ไหม ที่จะเกิดขึ้นแล้วให้เป็นรูปธรรม เรียนว่าตราบไต่ที่กติกาต้องมีระดับ ต้องมีซี ต้องมีชั้น ท้องถิ่นไม่มีโอกาส เพราะฉะนั้นตรงนี้สิ่งที่สำคัญ แต่ว่ารูปแบบไหนก็แล้วแต่การหนุนเสริมตรงนี้จำเป็นต้องมี อันที่สี่สุดท้าย หลายชุมชนที่เราได้ฟังเมื่อเช้านี้ได้ฟังหมอนิรันดร์ กับอาจารย์ไพบูลย์ การเมืองนั้นมัน เป็นเหมือนจิ๊กซอว์ตัวหนึ่งเท่านั้นเอง สุขภาพ ป่าไม้ สิ่งแวดล้อมทั้งหลาย ประเด็นของพี่น้องผู้ติดเชื้อ ประเด็นพี่น้องที่ด้อยโอกาสในชุมชนในสังคม ทุกเรื่อง สามารถเชื่อมโยงผูกโยงให้เป็นเรื่องของการเมืองได้ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นตรงนี้สิ่งที่เชื่อมโยง เพราะฉะนั้นการเมืองตรงนี้หรือการเมืองสมานฉันท์เมื่อไหร่ก็ตามที่สามารถให้ลูกหลานเขาได้บอกพ่อของเขาได้ว่า เหล้าที่พ่อดื่มวันละขวดหรือวันละสองขวดนั้น ถ้าเก็บใส่กระปุกออมสินมันเป็นค่ารถเดือนของลูกได้นะ นั่นคือสิ่งที่เชื่อมโยง เพราะฉะนั้นสิ่งนี้เป็นสิ่งที่อยากจะเรียนฝาก สิ่งที่เราต้องการอีกสิ่งหนึ่งก็คือได้เห็นคณาจารย์ทั้งหลาย สถาบันวิชาการทั้งหลาย สถาบันการศึกษาทั้งหลาย ช่วยกันได้ไหมว่าชุมชนหรือท้องถิ่นที่เขาทำเรื่องดีดี ยกระดับ ถูกขยายออกไป ช่วยบอกกล่าวว่สังคมไทยเรา ชุมชนที่มีสิ่งดีดีแบบนี้

เห็นว่ามันจะเป็นเรื่องที่บวก มากกว่าที่จะสร้างความขัดแย้ง การช่วงชิง เรื่องดีที่ก็อาจจะเกิดขึ้นจากท้องถิ่น

5. การเมืองภาคพลเมืองกับการสร้างความสมานฉันท์ในสังคมไทย

นั่นคือของจริงที่ได้เกิดแล้วในประเทศไทย การเมืองสมานฉันท์ที่หลายๆ คนอยากจะมีหนังสือการเมืองสำหรับประชาชนหรือการเมืองภาคพลเมือง (Politics for People) ของ เดวิด แมทธีว ประธานมูลนิธิเคเพธเธริง ที่พยายามผลักดันให้เกิดการเมืองของประชาชน (Citizen Politics) ที่ผู้เขียนกำลังแปลออกมาเป็นภาษาไทย เดวิด แมทธีวได้พูดถึงว่าในสหรัฐอเมริกา ได้พูดถึงรัฐธรรมนูญฉบับที่เขียนขึ้นมาของอเมริกาและคำแรกที่เริ่มต้นได้เขียนว่า “พวกเราประชาชน” หรือ “We the people” ทั้งผู้นำในการประกาศอิสรภาพและประชาชนเป็นกลุ่มเดียวกันหรือพวกเรา แต่เมื่อพัฒนาการเมืองไปเรื่อยๆ นักการเมืองของอเมริกากับประชาชนเริ่มมีมุมมองที่ต่างกันทั้งที่ แต่ละฝ่ายคิดว่าตัวเองทำเพื่อประโยชน์ของประชาชนแล้ว ประชาชนที่เดวิด แมทธีว ได้ไปสำรวจมี ความคิดเห็นเปลี่ยนไป มองเป็น “พวกเราประชาชน พวกเขารัฐบาล” หรือ We the people, they the government” ดูเหมือนว่าสิ่งที่รัฐบาลทำกับสิ่งที่ประชาชนต้องการไม่ตรงกัน จะมีความคล้ายคลึงกับสิ่งที่เกิดขึ้นในเวลานี้ในประเทศไทย

เดวิด แมทธีว อธิบายปรากฏการณ์นี้เหมือนกับสามีและภรรยาที่อยู่ด้วยกัน ต่างฝ่ายต่างทำตัวเป็นสามีที่ดีและภรรยาที่ดีในมุมมองหรือสมมติฐานของตัวเอง เช่น สามีก็อธิบายว่าการที่กลับบ้านดึกและมีงานเยอะต้องทำงานเลี้ยงครอบครัว การกระทำเช่นนั้นเป็นสิ่งที่สามีที่ดีพึงกระทำ ก็เหมือนกับรัฐบาลพยายามทำอะไรเพื่อแก้ปัญหา แต่สิ่งที่รัฐทำไม่ตรงกับสิ่งที่ประชาชนอยากให้ทำ แมทธีวบอกว่ายี่งสามีภรรยาคู่นี้อยู่ด้วยกันนานเท่าไรก็จะยิ่งเกลียดกันมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้เพราะ “ดี” ของแต่ละฝ่ายไม่ตรงกัน แต่ละฝ่ายก็พยายามหาเหตุผลเพื่อมาสนับสนุนดีของตัวเอง ความไว้วางใจก็ค่อยๆ หดไป เพราะไม่ฟังกัน ไม่หันหน้ามาพูดกัน ในลักษณะของการสานเสวนา (หรือ dialogue) แต่ละ ฝ่ายจะใช้วิธีการอธิบายความถูกต้องของตนเองและกล่าวหาความผิดพลาดของอีกฝ่ายโดยการใช้การโต้เถียง (หรือ debate)

ความแตกต่างของการสื่อสารกันทั้งสองอย่างก็คือ เมื่อไรโต้เถียงหรือตีเบทก็คือการมาพูด เพื่อเอาแพ้เอาชนะกัน เหมือนอย่างที่นักการเมืองหรือผู้อาสาสมัครมาเป็นตัวแทนประชาชนมาปกครอง ประเทศ ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐอเมริกาในเวลานี้ที่เราเห็นผู้สมัครสองพรรคตีเบท หรือโต้เถียงกันอยู่ จะพยายามอธิบายว่านโยบายฉันถูก ของอีกฝ่ายผิด และพยายามไปหาอดีตของฝ่ายตรงข้ามว่าทำอะไร ผิดพลาดหรือเลวอย่างไร ซึ่งในประเทศไทยก็ดูไม่ต่างกัน เมื่อมีการหาเสียงเพื่อเอาชนะกันระหว่างพรรคการเมือง หรือแม้แต่เมื่อมีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครที่เพิ่งผ่านพ้นไป เลือกผ่านไปแล้วก็เป็นหน้าที่ขององค์กร เช่น กกต. จะมาตัดสิน

ว่าสมควรประกาศรับรองหรือให้ใบเหลือง ใบแดง กัน ดูจะเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ หรือเปล่า นักการเมืองอเมริกา มองว่า Polite is only electoral politic การเมือง คือ การเลือกตั้ง แต่ประชาชนบอกว่าไม่ใช่ It had to be citizens politic คือ ต้องเป็นการเมือง ภาคประชาชน การเมืองอย่างที่เราไปสร้างเขื่อนแล้วมันกระทบฉันทน์ คุณมาคุย กับฉันทน์หรือเปล่า ก่อนจะตัดสินใจจะสร้างหรือไม่สร้าง สร้างศูนย์ชะม้นกระทบฉันทน์ อันนี้คือการเมือง ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นเนื่องจากการ Define หรือนิยามโจทย์ของการเมืองคนละอย่าง การเมืองที่คนอเมริกัน คิดเหมือนกับคนไทยหรือเปล่าเดียวกัน เขาจึงมีคำใหม่ที่เรียกว่า Deliberative Democracy, Deliberation แปลว่า การพูดคุยกันด้วยความไตร่ตรอง หรือ สานเสวนาหาทางออก Deliberation มันเป็นส่วนเพิ่มของ Dialogue หรือสานเสวนา ถ้า Dialogue กับประชาชนเรียกว่า Citizens Dialogue หรือประชาเสวนา เดิมเราใช้แต่ประชาพิจารณ์ชี้หน้าด่ากัน อเมริกาเลิกใช้แล้ว หากขาดมีการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ถ้าขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง เขาจะไม่ทำประชาพิจารณ์เป็นอันขาด เขาจะใช้ Dialogue หรือสานเสวนาที่อาจารย์ประเวศพูดว่า มา Dialogue กันซึ่งยังไม่ได้ หาข้อยุติด้วยซ้ำ แต่เมื่อไหร่ Deliberate หรือหาทางออก การหาทางออก ก็ไม่ใช่มายกมือโหวต หาทางออกโดยการมาฟังกันอย่างตั้งใจ

6. ยุติความรุนแรง ร่วมสานเสวนาสู่สันติธรรม

ในสถานการณ์ปัจจุบัน เรามองการเมืองระดับชาติกับการเมืองระดับท้องถิ่นต่างกัน อาจารย์ประเวศพูดไว้ชัดเจน ถ้าเราจะสร้างเจตีย์เราจะสร้างที่ไหนก่อนครับ สร้างฐานก่อนครับ เพราะฐานเรา ไม่แข็งแรงหรือเปล่า เราสร้างแต่ยอดไซ้หรือเปล่า การเมืองของอเมริกาแข็งแรง เพราะเขาสร้างจากฐาน แต่การเมืองของเราสร้างจากยอด วันแรกที่เราได้ประชาธิปไตย เราไปขอพระราชทานอำนาจจากพระเจ้าอยู่รัชกาลที่ 7 สองปีต่อมาท่านสละพระราชสมบัติ แล้วท่านก็เขียนในพระราชสาส์นสละราชสมบัติว่า “ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะให้อำนาจกับประชาชนชาวไทย แต่ไม่ยินยอมที่จะยกอำนาจนั้นอันเป็นสิทธิ ชาติของข้าพเจ้าแต่ผู้ใด คณะใด โดยเฉพาะที่จะใช้อำนาจนั้นโดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของประชาราษฎร์” หนังสืออีกเล่มหนึ่งชื่อ Solving the tough problem มีผู้แปลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ชื่อวิธีสร้างปฎิหารย์ เมื่อสถานการณ์ถึงทางตัน โดย อาจารย์พูนลาภ อุทัยเลิศอรุณ หรือการแก้ปัญหายากๆ เดวิด เคเฮน ก็ตีโจทย์เผด็จการว่า Dictator is a person who does not listen ผู้นำเผด็จการ คือผู้ที่ไม่ฟังใครเลย and the people are afraid to talk และประชาชนไม่กล้าที่จะพูด เขาบอกไม่ใช่แค่ระดับประเทศ ท้องถิ่นด้วย องค์กรด้วย บริษัทด้วย ถ้าเจ้าของบริษัท ผู้จัดการไม่ฟังใครเลย ก็เป็นเผด็จการอดัม เคเฮน ได้นำเสนอเป็นสิ่งที่จำเป็นของทุกวิชาชีพใหม่ ดังเช่นที่เขาได้พูดว่า เราไม่สามารถจะพัฒนาหาทางออกอย่างสร้างสรรค์ต่อปัญหาของมนุษย์ที่สลับซับซ้อน ยกเว้นแต่ว่า

เราสามารถจะได้ยิน มองเห็น และเปิดตัวเองออกสู่และรวมถึง “ความเป็นมนุษย์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งหมดและของเราเองด้วย ต้องรู้จักฟังที่ไม่ใช่ด้วยความสงสาร (Sympathy) แต่ร่วมรับรู้ความรู้สึก ของคนอื่นอย่างเข้าใจหรือสามารถและรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy) เพื่อที่เราไม่เพียงแต่มา พิจารณาความคิดเห็นทางเลือกที่มีอยู่ แต่ก่อให้เกิดความคิดใหม่ๆ ไม่ใช่การฟังเพื่อโต้แย้ง (debate) เป็นการฟังที่สะท้อนจากภายในด้วยการมาสานเสวนา (dialogue) กัน และใช้รูปแบบสูงสุดของการฟัง แบบที่ 4 ที่ อัดัม เคเฮน เรียกกระบวนการนี้ว่า คือ การใช้ “การสานเสวนาเพื่อการก่อเกิด” (generative dialogue) ซึ่งไม่ใช่เพียงการฟังจากภายในตัวเราหรือจากภายในคนอื่น ๆ แต่เป็นการฟังจากระบบทั้งหมด (Listen from the whole of the system)

อัดัม เคเฮน ได้เล่าถึงประสบการณ์ในการไปมีส่วนแก้ปัญหาประเทศอาร์เจนตินา ซึ่งประสบวิกฤตในปี ค.ศ. 2001 ภายหลังจากเศรษฐกิจถดถอย การเพิ่มขึ้นของคนไม่มีงานทำ การเดิน ขบวน การปล้นสะดม การประท้วงรัฐบาลออกจากตำแหน่ง ประเทศที่มีประธานาธิบดี 5 คนภายในสองสัปดาห์ จากประเทศที่เคยมีคั้งกลับมีประชากรกว่าครึ่งอยู่อย่างยากจน เด็กประสบภัยและการ เสียชีวิตจากความหิวโหย จากความพยายามของทุกฝ่ายโดยการหันมาใช้กระบวนการสานเสวนาเพื่อการก่อเกิด ในคนที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรม ทุกคนหันมาสานเสวนากันมาฟังกัน มาเข้าใจกัน มีการพูดคุยกันอย่างเปิดเผย ซึ่งเริ่มในปี ค.ศ. 2002 พอถึงปี ค.ศ. 2003 อาร์เจนตินาเริ่มฟื้นขึ้น จากจุดเริ่มต้นของสิ่งที่เรียกว่า อาร์เจนติน ไดอาล็อก (The Argentine Dialogue) ทุกคนหันมาช่วยกันแก้วิกฤต ช่วยครอบครัวที่ยากจนที่ต้องการความช่วยเหลืออย่างรีบด่วน ช่วยลดการเพิ่มขึ้นของความขัดแย้งโดยอาศัยพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการสนทนาโดยผู้มีส่วนได้เสียต่างๆ ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลง ซึ่งโดยปกติการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นยากเมื่อทุกคนรู้สึกสบายๆ และแม้เมื่อเกิดปัญหา แล้วก็เชื่อว่าอะไรจะเปลี่ยนอะไรได้ง่าย ยิ่งต่างมีความเห็นคนละทิศละทางยิ่งมักจะใช้การโต้เถียง หรือ Debate ปัญหา ประเทศไทย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะใช้กระบวนการสานเสวนา หรือโดย เฉพาะการสานเสวนาเพื่อก่อเกิด หรือ Generative Dialogue หรือที่บางคนใช้ Deliberation เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางให้ชัดเจนใหม่ โดยมีมุมมองจากทุกภาคส่วน เริ่มจากฐานราก ท้องถิ่นสมานฉันท์ จากตำบลสู่ จังหวัด สู่การเมืองสมานฉันท์ระดับชาติ เพื่อนำสู่สันติธรรมที่คือ Just (หรือ Justice) Peace ที่ความยุติธรรมรวมถึงยุติธรรมทางกฎหมาย และยุติธรรมทางสังคมกับทุกคน

ความพยายามในการใช้สันติวิธีและการสร้างความสมานฉันท์ได้ผลักดันตลอดระยะเวลาสี่ห้าปีที่ผ่านมา ไม่ว่าจะทำให้เกิด สถาบันยุทธศาสตร์สันติวิธี สภาความมั่นคงแห่งชาติ โดยมีคำสั่ง สำนักรายการรัฐมนตรีที่ 146/2547 มีมติคณะรัฐมนตรีในเรื่องดังกล่าว จนหลังสุดมีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการสมานฉันท์แห่งชาติ ที่ผ่านมติ ครม.

และลงในราชกิจจานุเบกษา มีสำนักงานเลขาอยู่ที่กระทรวงยุติธรรม แต่ยังไม่เกิดความเป็นรูปธรรมของการเป็นเจ้าภาพในการดูแลและขับเคลื่อนในการสร้างความสมานฉันท์และการแก้ปัญหาข้อพิพาท ทางเลือกการใช้เครื่องมือการสานเสวนา การประชาเสวนา การสานเสวนาหาทางออกโดยการมาฟังกันอย่างตั้งใจก่อนที่วิกฤตประเทศไทยจะเกิดขึ้นมากไปกว่านี้ จึงเกิดเครือข่ายการสานเสวนาสู่สันติธรรม เพื่อสร้างกระแสสังคมและขับเคลื่อนกระบวนการที่หวังจะให้สังคมไทยได้เข้าใจและร่วมกันหาทางออกของประเทศไทยโดยการยุติความรุนแรงร่วมสานเสวนาสู่สันติธรรม

